Çınar Ata

SEYYİD NESÎMÎ DOSDOĞRU YOL

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1503
EDEBİ ESERLER: 787

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

ISBN: 978-605-155-913-1

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Ayşegül Büşra Paksoy - Gazi Karabulut

Ön Kapak Tablo: Ressam Tülay Gürses

Ön Kapak Tablo Üzerinde Hat: Abdullah Al- Dashan

Kapak Tasarımı: GNG Tanıtım

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: İmak Ofset Basım Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika Numarası: 45523 Tel: (0212) 444 62 18

İstanbul- 2020

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Çınar ATA (Alper Kağan Üçer) 1972 Niğde doğumlu. Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünü "Uluslararası Hukuka Göre Doğu Türkistan'da İnsan Hakları İhlalleri" teziyle bitirdi.

Tanrıkut, Gönül Köprüsü, Bozkurtlar, Hesaplaşma dergilerinin yayın yönetmenliği yaptı.

Kazakistan, Suriye ve K.K.T.C'de uluslararası toplantı ve konferanslara katıldı, Kazakistan Türkistan Eyaletinde "Hoca Ahmed Yesevî" saha çalışmaları yaptı. Kazakistan Büyükelçiliğinde yapılan Hoca Ahmed Yesevî konferansında Kazakistan devleti tarafından "Teşekkür Mektubu'na" layık görüldü.

Ahmet Yesevi, Gazi, Ufuk, Başkent, Hacettepe, Yıldırım Beyazıt, Hacı Bayram Veli, Uludağ ve Necmettin Erbakan üniversitelerinde haricinde, 2000-2020 yılları arasında vakıf, dernek, sendika ve sivil toplum örgütlerinde 60'tan fazla ilde 400'ün üzerinde seminer, konferans ve imza günlerine katıldı.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanan "Hoca Ahmed Yesevî Belgeseli"ne danışmanlık yaptı.

Ötüken Neşriyat tarafından yayımlanan kitabı *SARI SALTUK BABA, Gök Girsin Kızıl Çıksın - Çınar Ata'nın Sarı Saltuk Baba Romanında Halk Bilimi ve Tasavvufî Unsurlar* başlığıyla Dr. Oğuzhan AYDIN tarafından doçentlik tez konusu olarak incelendi.

Yayımlanan Kitapları: *Ülkü* **(**Berikan Yayınevi), *Hangah* (Ötüken Neşriyat), *Sarp Yokuş* (Panama Yayınevi) (Yılın Romanı – Türk Dünyası Hizmet Ödülü'ne layık görüldü), *Asla Boyun Eğme* **(**Panama Yayınevi).

İÇİNDEKİLER

Destur 11
Takdim 17
Teşekkür 19

1- … su içeceği yeri öğrenmiş oldu. 23
2- … isteyerek ve istemeyerek O'na teslim olmuştur. 37
3- ... salih amel işlerlerse elbette Rableri katında bunların ecirleri vardır. 51
4- … biz ona nezdimizden bir rahmet vermiş ve ledünnimizden bir ilim öğretmiştik. 67
5- … takvâ sahiplerine yol göstericidir. 81
6- … Allah gönlünüzdekini bilir. 93
7- … hiç şüphesiz dosdoğru yola hidayet edilir. 109
8- … içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir servet haline gelmesin diye 127
9- … kendi nefislerini, karşılığında sattıkları şey ne kötü; bir bilselerdi. 141
10- … gerçekte o, sizin için apaçık bir düşmandır. 159
11- … yapmakta olduklarını çekici gösterdi. 175
12- … zalimlerin bir kısmını bir kısmının başına geçiririz. 191
13- … attığın zaman sen atmadın fakat Allah attı 207
14- … yahut: "Onda bir delilik var" mı diyorlar? 223
15- … yönünüzü nereye çevirirseniz Allah'ın yüzü oradadır. 239
16- … bir şeyin beşte biri Allah'a, Resulüne, O'nun akrabalarına. 255
17- ... O evvel, âhir, zâhir ve batındır. 269
18- … ektiğiniz şeyi siz mi ekiyorsunuz yoksa biz mi? 285
19- … Allah'ın eli onların elinin üstündedir. 297
20- … Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmez misiniz? 309
21- … Kullarım sana benden sorarlarsa ben yakınım 321
22- … üç kişinin gizli bulunduğu yerde dördüncü mutlaka O'dur. 335
23- … işlerin hepsi O'na rücû eder. 353
24- … Allah her şeyi ihâtâ edendir. 367

Faydalanılan ve İktibas Edilen Kaynakların Başlıcaları 375

DESTUR

Yaradanın izniyle,
Zerreden kürreye,
Tüm varlığı yoktan yaradan görklü Tanrı.
Göğe asılı güneşin,
Karanlığa perde olan ayın,
Ötüken Ormanlarının,
Hıra Dağı'nın sahibi ulu Allah.
Pîrlerimiz, sadece sana boyun eğmişler.
Nesîmî Yol'daşlarından bu secdeleri esirgeme.
Karalara bürünen Kâbe'nin Tanrı'sı,
Huzurunda hüküm yeri kurulduğu gün,
Bize esenlik ver,
Yol'umuzu aydınlat.

Obalarımız basılıp,
Cihangir oğullarımız,
Kara topraklara saçıldığı
Kara yazılı günlerde,
Sen hep bizimleydin,
İnci tanesi kızlarımızın gelin olduğu toylarda,
Göz aydınlığı seherlerde,
Sen hep bizimleydin.
Albızlar[1] gözlerimize sürme çekip,
Bakışlarımızı senden çevirirse,
Sen o güzel yüzünü,
Bir nefes aralığı üzerimizden çevirme.
Hep bizim yanımızda kal.
Kursaklarımızı yaradan,
Kirpiklilere suret veren,
Güttüğümüz sürülere bereket veren sensin.

Asil ruhlarımız,
Bedenlerimize üflediğin ol anda içerü,
Görkemli bulutlar gibi yüce başlarımız,
Kimsenin huzurunda eğilmedi,
Kara zalimden aman dilemedi.

Secde edip sarayına girebilir miyim?
Elâ gözlerle cemalini görebilir miyim?
Aya benzer kulaklarla,
Emr-i ilâhini işitebilir miyim?
Ak sergilerine,
Kara yüzüm sürebilir miyim?

Pak, mübarek yürek yıprandı,
Az halk yoruldu, dağıldı.
Mukaddes Türkistan'ıma,
Refah ve bereket versen,
Kursaklarımıza kir,
Kalplerimize kin kondurmasan,
Kirpiklerimize yaş düşürmesen,
Hakkımızda hayır ihsan etsen,
Kesilmeyecek kısmet biçip,
Kucaklayacağımız beşik canlarına,
Kut versen,
Göz aydınlığı yeni taylar versen,

Kapları dolduran bereketli sağıma süt versen,
Büyük yoğurt kapları daima doldursan,
Mayası kesilmese ne olur?
Duvarımızdan taş, gözlerimizden yaş dökülmese
Genç yaşta ölüm, ihtiyarlıkta elem vermesen,
Dar otlaklar geniş,
Tayların bağları uzun olsa ne olur?

Âlemlerin Rabbi yüce Hakîm,
Çaputlarla süslenmiş
Mübarek bozkırın tek hâkimi.
Yapraklı, yaşlı kayın ağacının sahibi,
Dumanı, karaya ve denize yayılmış
Kor ateşin yaratıcısı.
Sabah çıkan Güneş'ten,
Akşam çıkan Ay'dan ışık almış,
Ulu Turan'ın Rabbi.
Çobanımız "Emin"dir.
Sürüsünden bizi ayırma.

Ey kudretli sultanların secdegâhı.
Mustafa'yı bize yoldaş kıl.
Haydar-ı Kerrarı
Bir nefes olsun bizden uzak etme.
Ehlibeytin, üçlerin, beşlerin,
Yedilerin, on iki imamların,
On dört masum pakların,
On yedi Kemerbestlerin, kırkların,
Cümle erenlerin katarından,
Didarından ayırma.
Aksakallı Ata Babam Hızır gibi
Ben de sana sığındım,
Beni geri çevirme.
Buhara Dağı'ndan uzansın bilge derviş,
Uyudukları zaman onlara göz kulak olsun!

Âlemlerin rabbi olan,
Merhametin tek sahibi Allah;
Pîrimiz, Sultanımız,
Yol başçımız Seyyid Nesîmî'yi;
Bu risaleyi okuyarak
Anlamayı ve rehber edinmeyi bize nasip eyle.
Yolunu bize selamet kıl.
Geldiğimiz yoldan, durduğumuz dardan,

Cenab-ı Hakkı ikrarımıza berkemal eyle.
Allah'a kul,
Muhammed'e ümmet,
Ali'ye talip eyle.
Nefes, Hünkâr Hacı Bektaşı Velî'den,
Pîr-i Türkistan'dan ola.
Nefes Pîr'dendir, kokusu Reyhandır.
Varsa yazılandan bir muhabbet,
Haktandır, ondandır.
Gerçeğe Huuuu...
Mümine ya Ali!
Destur ya Ata Baba!

İzahlar

[1] Türklerde lohusa olan kadınlara ve balalarına saldıran ve kötülük eden tinsel varlıklardır. Adı "Albız, Albıs, Albas ve Albastı" olarak süreçlenmiş ve tamamı günümüzde kullanımını sürdürmektedir. Kötülük ile eş anlamlı olup görünmezler. Kadını ve balasını bunlardan uzak tutmanın ve korumanın en önemli yolu ise onun korktuğu ve çekindiği bir renk olan ala ve kızıl renk türevlerini ona karşı kullanmaktır. Bu nedenle lohusa olan kadınlara ala ve kızıl renklerde taç, bez, örtü vb. nesneler takılır ya da bulunduğu yere konulur.

1- ...su içeceği yeri öğrenmiş oldu.

Susamıştı. Nefes almakta zorlanınca kesik kesik öksürmeye başladı. Çünkü her nefeste canı daha fazla acıyordu. Öksürmesi kesilince, acının sadece ciğerlerinden gelmediğini fark etti. Uzunca zamandır hükmedemediği tüm azalarına his gelmiş, bedeni acıdan kıvranıyordu.

Çok susamıştı. Uzun boyu sanki yattığı yerde kısalmış, toprağın üzerinde kurumuş bir çiçek gibi küçülmüştü. Göğsünün ortasındaki çukurluk kan ve toprakla dolmuştu.

Parmaklarını oynatmaya çalıştı. Acı ile olsa da her bir boğumunu tekrar tekrar yokladı. Ellerini yüzüne sürmek için hareket ettirince, yüz üstü yere kapandığını ve sağ kolunun bedeninin altına sıkıştığını anladı. Ağzı burnu toprak dolmuştu. Toparlanmak için bütün gücüyle dizlerine, kollarına yüklendiyse de hareket ettiremedi.

Yarı kapalı gözleriyle etrafı ve bedenini süzdü. İlk gördüğü şey elbiselerinin parçalandığı, her yanının kan içinde kaldığıydı. Üzerinde kuruyan kanı, elbiselerine, vücudunun dört bir yanına bulaşmıştı. Delirtecek bir susuzluk hissediyordu. Yeni doğmuş bir bebek kadar da açtı. Çarığının biri yoktu. Açıkta kalan ayağı, kurumuş kanla kaplanmıştı; ayağının üst derisi soyulmuş, üzeri kabuk bağlamaya yüz tutmuştu.

Gözleri kör edecek kadar parlak güneşten kafasını kaldıramadığı için, acıyla ellerini gözlerine siper edip, etrafına bakınmaya çalıştı. Dört bir yanında, dergâhtan tanıdığı-tanımadığı kişilerin cesetleri doluydu. Mevtaların kim olduklarını seçtikçe toprak dolan gözlerinden yaşlar aktı. Acı acı feryat etti, tekrar yüz üstü yere kapandı.

Herhâlde kendisini de "öldü" diye, bu cesetlerin ortasında bırakıp gitmişlerdi. İçine düştüğü dehşetle başına neler geldiğini hatırlamaya çalışıyordu.

Bayılmadan önce beline doladığı zinciri çıkaramamışlardı. Evden çıkarken eline bir şey geçirememiş, onu beline sarmış, buraya koşmuştu. Toparlanıp, yaralanmış parmaklarıyla zinciri açmayı bir iki kez denediyse de çözülmesi mümkün değildi. Ne kadar zamandır bu tozun toprağın, cesetlerin içinde yatmışsa; karnı, yüzü, elleri, her yeri şişmişti.

Beline bağladığı zincir canını acıtıyordu. Tekrar denemedi. Açamayacaktı. Sanki birileri kafasının üzerine getirip koydukları kazana sürekli tokmakla vurup duruyordu. Beyni yerinden fırlayacak gibi zonkluyordu. Elini başına atınca omuzlarına kadar sarkan saçlarının keçeleştiğini fark etti. Kan, toprak ve güneş keçe bir külahı getirip kafasına geçirmişti.

Başını yokladı, kaç yerde yarık açıldığını sayamadı. Heyecanla vücudunu yokladı, kanayan bir yeri yoktu. Tüm yaraları kabuk bağlıyordu. Her yeri ezilmiş, çürümüştü.

Bitkin hâlde ileride tanıdık birini görür gibi oldu. Hemen yüzünü başka yere çevirdi.

Hayır, o tarafa bakamazdı.

"Mutlaka yanlış gördüm" diye düşündü. Kendinde olmadığı için hayal görüyordu. "medet ya Allah!" diye bir çığlık attı. "Nereye gideyim kimden yardım isteyeyim?" diye feryat etti. Çare yok, kaçacak yer yoktu. Kalkıp giderek bakmalı, başına gelen bu belayla, acıyla yüzleşmeliydi.

"Kendisini bana göstermeyen Tanrı, sen tüm bunları neden görmedin?" diye bağırıyordu. Dizlerinin üzerine kalkarken acı bile duymadı, artık hiçbir şey hissetmiyordu. Sadece avazı çıktığı kadar bağırıyordu.

Bir iki adım atıp yüz üstü düştü, ama durmadı. Sürünerek ilerideki kayaların altına sıkışmış kadınla hâlâ kuca-

ğında tuttuğu çocuğun yanına kadar gitti. Evet, bu karısı Fatıma* ve küçük oğlu Fazl'dı.** Simsiyah olmuşlardı. Dizlerine elleriyle vuruyor keçe olmuş saçlarını yoluyordu. Eğilip yüzlerini çevirmek için birkaç defa niyetlendiyse de bir türlü dokunamadı.

Artık mecali kalmayıp dizlerinin dermanı kesilince gidip üzerlerine kapandı. O gül kokan saçlar şimdi çok ağır kokuyordu. Acı acı kustu. Daha doğrusu kusmaya çalıştı. Midesinde kusacak bir şey de yoktu ama böğürmekten nefes alamayınca, olduğu yerde kıvrandı.

Cesetler günlerdir güneş altında kaldığı için çürümüştü. Yavrusunu, karısının kaskatı olmuş kollarının arasından sökerek çekip bağrına bastı. İnsan kendi yavrusunun kokusundan rahatsız olur muymuş? Yavaşça Fatıma'nın bağrında yer açıp çocuğu oracığa yerleştirdi. Dünyadaki en kıymetli iki varlığı hemen yanı başında duruyor ama elini bile uzatamıyordu.

Ağlamaktan artık mecali kalmayınca etrafı izlemeye başladı. Ayağa kalkıp "Canlı biri var mı?" diye bağırıp çağırdı. Nasıl olduysa fark edememişti. Az aşağıda dağın eteğinde kazılan mezarlara cenazeleri defnediyorlardı. Avazı çıktığı kadar "suuu, suuu " diye bağırdı, bağırdı.

Bakü'den, Şeki'den, Derbent'ten toplanıp gelen halk kaçıp başka kasabalara gitmiş, çok az bir Hurûfî[1] müridi burada kalmış, yapılan katliamın yaralarını sarmak için çabalıyordu. Uzun uğraşlarından sonra kendisini fark edenler koşarak yanına çıktılar. Gelenlerin kırbalarında*** ne kadar su varsa, nefes almaksızın hepsini içti. Günlerdir şurada baygın yatarken, susuzluktan kavrulmuştu.

---

* Şeyhi Fazlullah Hurûfî "Naimi"nin kızı.

** "Çün Nesîmî'nin Ebü'l- Fazl oldı Hak'den künyesi, Cümle esmânın hurûfı ayn-i elkâbındandır" gazelinin mahlas beytine göre kendine 'fazl'ın babası' demiş, şeyhine nisbetle oğluna Fazl ismi koymuş olmalı.

*** Sakaların içinde su taşıdıkları ağzı dar, altı geniş, deriden yapılmış kap, su kabı, matara.

Gelenler dergâhtan arkadaşları, yoldaşlarıydı. Onları görünce yaşadıklarını yavaş yavaş hatırlamaya başladı. Yıllardır ülkesini işgal eden, topraklarını çiğneyen Timurlular en son dergâhlarından kimi tuttularsa yargılamak için kaleye doğru sürmüşlerdi.

Kendilerine saldırılmasını gerektirecek tek bir suç hatırlamıyordu. On yedi yaşında Şirvan'da[2] tanıştığı Pîr'i, yıllar önce Tebriz'de bir rüya görmüştü. Bu rüyaya göre Hz. Âdem, Hz. İsâ ve Hz. Muhammed Allah'ın halifeleri, kendisi ise Mehdî ve Mesîh'ti; peygamberlerin ve velîlerin sonuncusuydu. Böylece nübüvvetle velâyet[3] kendisinde zuhur etmiş ve ulûhiyyet* devri başlamıştı. Bu rüyayı açıkladıktan sonra Tebriz ulemâsı tarafından tekfir[4] edilen Fazlullah,** bunun üzerine İsfahan'a giderek bir mağarada inzivaya çekilmişti.

Pîr'i; sekerata[5] giren bir dervişini ziyarete gittiği gün, derviş ona artık zuhur etme zamanının geldiğini, Tebriz'de iken gördüğü rüyanın buna delil olduğunu söylemişti. Fazlullah son zamanlarını Bakü'de geçiriyordu.

En son hatırladığı, kimleri buraya topladıklarını görmek, âkıbetlerini öğrenmek için Timur'un oğlu Miranşah'la görüşmeye geldikleri idi. Kimler getirilmiş, kimler esir alınmış hiçbir bilgileri yoktu. İşin aslı nice zamandır Pîrleri Fazlullah'tan da haber alamıyorlardı. Onun esir alınmasını gerektirecek bir şey yoktu. Zaten böyle bir şey yapmak kimsenin haddi de değildi. Bazı fâsıklar onun hakkında Karmatî[6] olduğu dedikodusunu çıkarmışlardı. Ona bir ulaşabilseler zaten tüm bu sıkıntılarını yok ederdi. Miranşah ve babası Emir Timur, Pîrlerine karşı mesafeli olsalar bile onu sayar ve ondan çok çekinirlerdi.

---

* Tanrılık sıfatı, Allahlık vasfı.

** Nesîmî'nin Pîri; Fazlullah b. Seyyid Bahauddin el-Esterabadî (d. 1340 - ö. 1394), Hurûfîlik fırkasının kurucusu.

Yakın bir zamanda Pîr'i, Emir Timur'u kendisine biat etmeye, "âyîn-i cedîde"[7] davet etmişti. Her şey bu kadar güzel giderken ne olmuş, neden gök kubbe üzerlerine yıkılmıştı? Tüm bu işler bir davet yüzünden mi başlarına gelmişti? Emir'i davet etmek onun tercihi değil, boynunun borcuydu.

O Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi, halifesiydi.

Hazreti Mehdi mutlaka yetişecek, tüm bu olanların hesabını bu zalimlerden soracaktı. Nasıl olur da bunca iş olurken, âlemi avuçlarının içinde tutan efendisi, tüm bunlara vâkıf olamazdı. Bu işler kendileri için mutlaka büyük bir imtihandı. Hazreti Mehdi kendilerini deniyordu. Şimdi onun gökten aralarına zuhur edip bunların diyetini almasını beklemeliydi. Yerde yatan Fatıma'yla, Fazl'ın kanının hesabını birisi sormalıydı.

Yanına gelen dostları uzun süre onu, ailesinin cenazelerinden ayıramadı. Bir an önce can parçalarını toprakla kavuşturmak için mücadele ediyorlardı. Hurûfîler, kendisine bir şey demek için çabalıyor ama diyemiyorlardı. Daha kötü ne olabilirdi ki? Karısı, yavrusu paramparça edilmiş, vahşice öldürülmüştü. Yoksa kardeşi Şah Handan'a* da bir şey mi yapmışlardı. Daha kötü ne haber verebilirlerdi ki? Herkes birbirine bakıyor ama bir şey söylemiyordu. Sadece kafalarını dağın üst tarafına çevirip Elince Kalesi'ne[8] bakıyorlardı. Bir şeyler sormak istediyse de cesaret edemedi, sadece boş boş yüzlerine baktı.

Uzun süredir Timurlulara kendisini teslim etmeyen Elince Kalesi, Haça Dağı** üzerine kurulmuştu. Yıllardır nice hükümdarın önünde dik başını gökyüzüne uzatan, acıları bağrına gömen kadim kale, bugün ayrı bir mahzunluk yaşıyordu.

---

* Nesîmî'nin kardeşi. Jülide-mûy (saçı sakalı dağınık).

** Yılanlı Dağ- Nahçıvan.

Gözünün önündeki ailesini fark edemeyecek kadar perişan olmuşken etrafına toplananlar kendisine neyi göstermek istiyordu? Ali'nin[9] başlarına geleni fark etmesini beklemenin anlamı yoktu. Cenaze namazı bile kılmadan açtıkları küçük bir çukurun içine anne ve oğlunu bırakıp üzerlerini örttüler. Dağın altındaki tüm işler durmuş, herkes birinin gelmesini bekliyordu.

Herhâlde Nahçıvan'a haber gönderilmiş, onun gelmesini bekliyorlardı. Mutlaka Hazreti Mehdi hazırlık yaptığı için kendilerinden haberi yoktu. Pîri, kendisine anlatılan rüyaların, unutulan, eksik kalan kısımlarını dahi söylenmeden bilirdi. Hatta rüya sahibinin daha sonraki günlerde göreceği rüyaları bilen Fazlullah nasıl bu yaşadıklarını bilememişti? "Yok, yok!.." dedi kendi kendine. "Tüm bunları gördü, büyük bir hazırlık için, hesap için İsfihan'daki gibi mağarasına çekildi, Rabbiyle görüşüyor" diye düşündü.

Miranşah değil, Şahmeran'dı,* bu başlarına gelenlerin sorumlusu. Fil sahiplerine dahi hoş görülü davranmaları Pîrleri tarafından emredilmişti. En ufak bir saygısızlık yapılmamıştı. O alçak, halka bunları nasıl yapmıştı? Nasıl can parelerine kıymıştı? Beklenenin gelmesi uzayınca, o da eline aldığı bir kürekle eşinin mezarının yanına çukurlar kazmaya başladı. Tanıdığı tanımadığı kim varsa, görebildiği tüm cesetlerin üzerini örtü.

Bunlar mezar bile değildi. Sadece cesetleri ortadan kaldırmak için yapılan mecburi bir işti. Her açılan çukurun içine iteklenen, haşa pislik gibi davranılan canlar, başka birilerinin en kıymetlileri, dünya güzelleriydi. Şimdi mezarlarının başında bir tanıdıkları, üzerlerinde iki arşın kefenleri bile yoktu. Nesîmî durmadan ağlıyor, tek bir isim sayıklıyordu!

---

* Yeryüzündeki tüm yılanların Şahmeran'dan türediğine inanılır. Yerin yedi kat altında yaşayan Şahmeran, tüm yılanlara hükmeder.

Fazlullah, Fazlullah, Fazlulllah…

Şeyhinin adını vird edinmekle, hem şeyhini yüceltiyor, hem de Allah'ın fazl[10] ve keremine sığınıyordu. Dünya ve ahiret mutluluğunu yakalamak için girdiği bu yolda, bu kadar bela neden başlarına gelmişti. Onlar kimseye kötülük yapmamışlardı. Sadece kendi mutlulukları için değil, tüm Müslümanların hatta tüm insanların mutluluğu için çabalamışlardı.

Zifiri karanlık gelip üzerlerine çökene kadar gelen giden olmadı. Etrafında çalışanlar da şehre dönemeyecekleri için kayaların aralarındaki kuytulara sığındılar. Kale yolundan gelip geçen Timurlular burada çalışan Hurûfîlere saldırmıyorlardı. Kendilerinden başka etrafta tek bir Hurûfî kalmamıştı. Herhâlde cenazelerin defnedilmesini bekliyorlardı. Bu iş bitince kalan birkaç kişiyi de yok edip, işi bitireceklerdi. Öğlen ortadan kaybolup haber vermeye gidenler de Nahçıvan'a gitmiş olamazlardı. Eğer o tarafa gittilerse sağ gelmeleri mümkün değildi. Çağıracakları kimseleri yoktu.

Dağın yamacında sert rüzgârlardan korunmak için, ailesinin mezarını gören bir kovuğun içine girip saklanmış, onları seyrederek derin bir uykuya dalmıştı. Gece, ağır ağır gelip, Elince[11] Kalesi'nin, Haça Dağı'nın, Nahçıvan'ın ve tüm acıların üzerini örtmüştü.

* * *

Tepenin ardından, yol olmayan taraftan, gizlice gelen üç beş kişi, üzerlerine papaz cübbesine benzer kapkara çullar almışlardı. Yüzlerini saklayarak buraya kadar tırmanmışlardı. Beklenenler nihayet gelmişlerdi. Görünmemek için ellerine tek bir kandil dahi almamışlardı. Sadece her birinin önünde aslan büyüklüğünde azgın köpekler vardı. Yanlarındaki bu vahşi köpekler, o kadar iyi eğitil-

mişlerdi ki değil havlamak adeta nefes dahi almıyorlardı. Uzun bir süre kayaların, mezarların arasında onu aradılar. Saklandığı bu yukarı kayalıklarda başka kimse olmadığı için ilk buldukları kişi de Ali'ydi. Gelenler Pîrinin yakınları Ali el-A'lâ[12] ile Seyyid Musa ve arkadaşlarıydı. Seyyid Musa beline bağladığı zincirden Ali'yi tanıdı. Kimsenin kalmadığı bu dağ başında bile o kadar tedbirliydiler ki çok kısık bir sesle;

— Nesîmî *, Nesîmî, İmâdüddin Nesîmî uyan biz geldik.

Günlerdir yaşadığı onca sıkıntıyla, ruhu allak bullak olmuştu. Karşısında, ellerinde koca köpeklerle bekleyen, papaz cübbeli adamları görünce, olduğu yerde korkuyla sıçrayıp, çığlıklar atmaya başladı. Bir anda Seyyid Musa üzerine kapanıp, ağzını elleriyle kapadı. Kan kaplamış yüzünü, başını öperken ağlıyor, onu sakinleştirmeye çalışıyordu.

— Can Nesîmî, gül Nesîmî sus. Yalvarırım dur artık. Biziz bak! Ben Musa, seni almaya Ali el-A'lâ da geldi. Hadi artık! Bağırmayı kes de gidelim buradan.
— Gitmem! Gitmem ben! Fazlullah gelecek, tüm yaptıklarının hesabını soracak bunlardan. Hem karımı, çocuğumu bırakıp da nereye gidecekmişim? Yurt mu kaldı? Ev mi kaldı? Lanet olasıcalar! Şeytan bu kara düğümlerini atarken siz nerede at koşturuyordunuz?

Uzun süre onu ikna etmek için uğraştılar. Ne dedilerse tek bir geri adım atmadı. Daha fazla ısrar etseler, yukarıdaki kaledekiler kendilerini duyacak, gelip hepsini öldü-

* Pîri Fazlullah'a nispetle Hurûfîler ve halk, Ali'ye Nesîmî diyordu. Sabah meltemi.

receklerdi. Vakit geçtikçe sakinleşmesini beklerken, her an daha da çılgınlaşıyordu. Zapt edemeyeceklerine kanaat getirince, kaçıp uzaklaştılar.

Kaçanların arasından dönüp gelen, yine Seyyid Musa'ydı. Ne kadar korksa da iki kelime demeden gitmeye gönlü el vermedi. Az evvel çırpınırken üzerindeki elbiselerini yırtmış, çıplak kalmış, Nesîmî'ye sokulup şöyle dedi:

— Birkaç gün aşağıda Nuh'un etrafında, keşiş kılığında bir derviş olacak. Belindeki kırmızı zünnarından* onu tanırsın.
Bizimle gelmek istersen, gel onu bul.
O seni bize getirecek.
Sakın şehre inip ortalarda gezinme,
Seni dağın dışında, nerede görürlerse öldürürler.
Son görevimizi yerine getirip, saklanan birkaç kardeşimizi de bulup kaçacağız buralardan.
Eğer ki bize ulaşamaz buradan kaçıp gidersen Fazlullah senin için vasiyet söylemiş; "Seyahat edecek olursa sakın Halep'e gitmesin! Eğer ki gidecek olursa orada çok dikkat etsin demiş"**
Haydi, çok gecikme bir an önce ailenle vedalaş ve bizi bul!

---

* Rumca'da kuşak. Vaktiyle Hristiyan papazların çıplak tenleri üzerine kuşandıkları kıldan kaba, kalın ve sert kumaş. Bir başka lügat açıklamasına göre, papazların bellerine bağladıkları, uçları sarkık, ipten örme kuşak.

** "Ger be-sefer mîrevî az Haleb endişe kun.
Ger be-Haleb mî-resî hazuru gındîl bâş"
Aksal-ireb; Esad Ef. Tercümesi 231-2.

İzahlar

[1] İslâm dünyasında harflerin bazı gizli özelliklere sahip olduğu düşüncesi hayli eskidir. Meselâ II. (VIII.) yüzyılda Şiîler'den Mugīre b. Saîd el-İclî Allah'ı harflere benzetmişti. Daha sonra Hurûfî anlayış ve yorumlar, başta bazı mutasavvıflar olmak üzere çeşitli İslâmî gruplar arasında ilgi görmüş, özellikle İbnü'l-Arabî'nin katkılarıyla bu ilgi daha da artmış, İbn Haldûn ve Kâtib Çelebi gibi âlimler bile bu anlayışın etkisine kapılmışlardır. Fakat İslâm dünyasında bâtınî düşüncelerin ışığında Hurûfîliği bir sistem şekline sokan ve bir fırka hâlinde yayan kişi Fazlullah-ı Hurûfî olmuştur.

[2] Tanışma tarihleri 1386. Eski dönemlerde Albanya veya Aran'ın bir kısmını teşkil eden ve halk arasında Ahvan diye adlandırılan Şirvan Kür nehri, Kafkas sıradağları ve Alazan çayı arasında yer alır. Kaynaklarda Şervân veya Şâberân/Şâburân şeklinde de yazılır. Eski haritalarda Cambisena olarak belirtilmesinden dolayı Strabon bu ada dayanıp buraya "Susuz il" adını vermektedir. Bunun sebebi Şirvan'ın batı kısmının susuz, dağlık ve kayalık bir yer olmasıdır. Şirvan adının Sâsânî Hükümdarı I. Hüsrev Enûşirvân'ın isminden geldiği ileri sürülür.

[3] Allah dostu anlamında bir tasavvuf terimi.

[4] "örtmek, gizlemek; nankörlük etmek" anlamındaki küfr (küfrân) kökünden türeyen tekfîr "küfre nisbet etmek, mümin diye bilinen bir kişi hakkında kâfir hükmü vermek" demektir.

[5] Sekerat amansız hastalığa yakalanmış birisinin son dönemini (ölüm öncesini) ifade eder. Tam olarak can çekişme hali olan "sekerat"ı ifade etmez, daha çok sakarat öncesi birkaç aylık dönemi anlatır.

[6] Karmatî dinî doktrini, genellikle Fâtımî İsmâilîliği'nin ortaya çıkışından önceki Bâtıniyye'nin dinî anlayışıyla paralellik arzeder. IV. (X.) yüzyılda Basra'da ortaya çıkan İhvân-ı Safâ'nın Resâ'il'in deki esaslara paralel bir anlayış sergileyen Karmatî dinî doktrini şöyle özetlenebilir: İnanç Esasları, Karmatî doktrininde nur önemli bir yer işgal eder. Başlangıçta ve sonda tek ve yalnız olan Allah'ın zâtı "şa'şaânî nur" ile "kāhir nur"un sudûr ettiği ulvî bir nurdur. Kāhir nurdan küllî akıl ve kâinatın nefsi ortaya çıkar. Kâinatın nefsi nebî, imam ve seçkinlerin akılları gibi beşerî akıllara kaynaklık eder, diğer akıllar ise yok sayılacak belirtilerdir. Şa'şaânî nur ikinci derecede olup gökteki felekler ve yerdeki cisimler gibi çeşitli görüntüler verebilen karanlıkla ilgili nuru yahut maddeyi meydana getirir. Küllî akıl yahut sâbık yaratıcı durumundadır. İmam küllî aklın süflî âlemdeki temsilcisidir, bundan dolayı

ibadet Allah'ın kendisiyle hicaplandığı, diğer bir ifadeyle şekle bürünen ve ilâhî özellikler taşıyan imama tahsis edilmiştir. Karmatîler'e göre peygamber sâbıktan tâli vasıtasıyla kendisine kutsî ve saf kuvvet intikal eden kişidir. Vahiy getiren ise Cebrâil değil peygamber üzerine taşan akıldır. Kur'an, Hz. Muhammed'in küllî akıldan gelen bilgileri ortaya koyduğu kendi ifadelerinden oluşur. Bu bakımdan Kur'an'ın Allah'ın kelâmı diye adlandırılması mecazi anlamdadır.

7 Âyîn-i cedîd adını verdiği görüşlerine davet. Aksu "Fazlullah Hurûfî" DİA, c.22. syf 278.

8 Alınca şeklinde de kaydedilen Elince Kalesi'nin adı çeşitli kaynaklarda, Irak Selçukluları'nın son sultanı II. Tuğrul ile emîrleri arasındaki mücadelelerden bahsedilirken geçmektedir. Kale, hükümdar ailesi için tehlike zamanlarında sığınak olarak kullanılmıştır. XIII. yüzyılda İran Moğolları'nın ve XV. yüzyılın başlarında Timur'un idaresi altında bulunan Elince, daha sonra Celâyirliler'in ve Karakoyunlular'ın eline geçti. Karakoyunlu Hükümdarı İskender, Timur'un oğlu Şâhruh'a yenilince Elince Kalesi'ne sığınmak zorunda kaldı (1435). Bir müddet sonra Timurlular'ın himayesindeki Cihanşah tarafından alınan kale Azerbaycan'ı zapteden Akkoyunlular'ın eline geçti. Akkoyunlu Hükümdarı Sultan Yâkub, Şah İsmâil'in babası Şeyh Haydar'ın isyanını bastırdığında, bütün aileyi aralarında İsmâil de olduğu hâlde Elince Kalesi'nde göz hapsinde tuttu. Daha sonra Safevîler'in hâkimiyetine geçen kale, Kanûnî Sultan Süleyman'ın Irakeyn Seferi sırasında ilk defa Osmanlı idaresine girdi (1534) Fazlullah'ın idam edildiği yer olması nedeniyle Hurûfîlerce "Maktelgâh" diye anılmış ve bu kale Hurûfîlerin kâbesi olarak kabul edilmiştir.

9 Nesîmî: İbn Hacer el-Askalânî'nin Nesîmüddin (İnbâ᾽ü'l-ġumr, VII, 269), Sıbt İbnü'l-Acemî'nin Ali olarak verdiği adıyla ilgili Celâleddin, Ömer vb. isimler de zikredilmiştir; ancak İmâdüddin lakabı isim yerine geçecek kadar kabul görmüştür (Künûzü'z-zeheb, II, 125). Künyesi Ebü'l-Fazl'dır. Hemen bütün kaynaklarda ismiyle birlikte "Seyyid" unvanı da kullanılmaktadır.

10 Fahreddin er-Râzî'ye göre bu kelime genellikle "ihsanda çokluk" anlamını ifade eder. Başkalarına çokça iyilik eden kimseye de fâzıl adı verilir. Zamanla bir insanın iyilik yapma düşüncesiyle başka birine sağladığı faydaya da fazl denilmiştir (Mefâtîḥu'l-ġayb, VII 99). Nitekim Bakara sûresinin 237. âyetinde kelimenin bu anlamda kullanıldığı görülür. Burada zifaftan önce boşanmak isteyen kadın ve erkeğin gönüllü olarak birbirlerine ikramda bulunmaları, karşı taraf lehine maddî haklarından feragat etmeleri öğütlenmiştir

[11] Kadim Türk dilinde dağın təpesi anlamını veren “alın” ve ganimet anlamı taşıyan “alınc” manaları da olmuştur.

[12] Halîfetullah Ali el-A‘lâ ismiyle şöhret bulan Ebü’l-Hasan-ı İsfahânî’nin, kendisini yüceltmek için, Kur’ân-ı Kerîm’de geçen (bk. el-Bakara 2/255; el-Hac 22/62; Lokmân 31/30; Sebe’ 34/23) el-aliyyü’l-azîm (العلي العظيم) ve el-aliyyü’l-kebîr (العلي الكبير) ibarelerinden faydalanarak Ali adına, “en yüce” anlamına gelen el-a‘lâ (الأعلى) sıfatını eklediği anlaşılmaktadır. Emîr Seyyid Ali ismiyle de anılmaktadır. Çok genç yaşta Fazlullah-ı Hurûfî’ye intisap etti. Fazlullah’ın katli ve Hurûfîliğin İran’da Timurlular döneminde sıkı bir takibata uğramasından sonra Suriye’ye kaçarak Şam üzerinden Anadolu’ya geçti. Anadolu’da, mensubu bulunduğu Hurûfîlik fırkasının inancını yaymak maksadıyla, Fazlullah-ı Hurûfî’nin Câvidânnâme’sini esas alarak Tevhîdnâme ve Kıyâmetnâme adlı iki manzum eser telif etti. Kardeşiyle beraber Anadolu’da çeşitli yerlere seyahatler yaparak Hurûfî inançlarını yaymaya çalıştı. Anadolu’da bulunduğu yıllarda bir süre kaldığı Hacı Bektaş Tekkesi’nde tekke mensuplarına Câvidânnâme’yi ve Hurûfî inancını “Hacı Bektâş-ı Velî tariki” olarak tanıttı. Hatta Câvidânnâme’de yer alan ve ilâhî emirleri Hurûfîlik inancına uygun bir şekilde yorumlayan bölümleri dervişlere sır olarak öğretti ve bunları gizli tutmalarını istedi. Uzun süre Anadolu’da kaldıktan sonra İran’a dönen Ali el-A‘lâ, Nahcıvan yakınlarında Elince’de öldürüldü ve Fazlullah-ı Hurûfî’nin yanına defnedildi.

Bir acâib şaha düşdü gönlümüz.
Bedr yüzlü mâha düşdü gönlümüz.
Tâ ki Fazlullâha düşdü gönlümüz.
Uş hakîkî râha düşdü gönlümüz.*

* Gönlümüz bir acayip padişaha düştü, dolunay yüzlü sevgiliye düştü. Gönlümüz ne zaman ki Fazlullah Hurufî'ye düştü, işte o zaman gönlümüz gerçek yola düştü.

2- …isteyerek ve istemeyerek O'na teslim olmuştur.

Sebebini Allah bilir, arkalarından gücü tükenene kadar çığlık attı. Beddualar okudu. İyice aklını yitirdi. Girdiği kayaların arasında durmaksızın kendini sağa sola vurdu. Kapanan tüm yaraları tekrar patladı.

Gücü tükenip olduğu yere yığılınca etrafına bakınmaya başladı. Gecenin karanlığına gözleri alıştığı için, ilerde mezarları kazıp cesetleri çıkaran çakalları, domuzları fark etti. Gündüz o kadar uğraşıp çıkaramadığı belindeki zinciri, bir anda kemer çözer gibi açıverdi, üstlerine hücum etti.

Çığlıklarından ve delimsek hareketlerinden korkan vahşi hayvanlar, bir an ürküp biraz ileri uzaklaşarak, onu izlemeye durdular. Bağırdı, eline geçen kayaları üzerlerine fırlattı, ne yaptıysa, bir tanesini oradan sürüp uzaklaştıramadı. "Delirmiş olsam tüm bu işleri yapamam herhâlde." diye düşündü. Delirmemişti. İnanılmaz bir güçle, bulabildiği dev kayaları yuvarlıyor; eşinin ve oğlunun kabrinin üzerine yığıyordu. Avuçlarının içleri soyulana kadar, koca bir kümbet inşa edecekti neredeyse. Üzerinde de elbise namına bir şey kalmadı, yırtıldı. Yığdığı kayalar boyunu aşınca, artık leşçilerin mezarları açamayacağına kanaat getirdi. Çıkıp yığdığı kayaların üzerine oturdu. Kalın zinciri, kayalara vura vura vahşi hayvanları korkuttu. Orada öylece sabahın ışıklarını bekledi.

Üşüyen vücudu titremekten artık bitap düşünce, elindeki zincir de kayaların üzerinden toprağa yuvarlandı. Olduğu yere kıvrılıp, biraz uyumak için gayret sarf etse de uyuyamadı. Yeni doğan günle, yukarıdaki kalenin surları, ışıl ışıl yanmaya başladı. Sanki tüm kale, yekpare yakuttan kesilip oraya yerleştirilmişti.

Yeryüzünü kaplayan kızıllık, bu kadar derdin ortasında ayrı bir hüzün verdi. Mahzun bir vaziyette dağı, kaleyi, gökyüzünü seyrederken birden kalenin giriş kapısında bir kararti fark etti. Daha önce görmediği bu yükseltinin ne olduğunu anlayamadı. Henüz askerler uyanmadığı için, saklana saklana yukarı doğru tırmandı.

Tek başına ne yapacaksa… Yere düşen zincirini de bileğine doladı.

Kapıya yaklaştıkça, etraftaki cesetlerin kokusuna artık dayanamaz oldu. "Esas kıyamet burada kopmuş." dedi. Üst üste yığılan cesetler göze çarpıyordu. Yırtılıp dizlerinden sarkan gömleğinden büyükçe bir parça koparıp, ağzına burnuna doladı.

Evet, yanılmamıştı. Bu, ellerinden, ayaklarından kirişlerine çakılmış, boynu vurulmuş, çıplak bir adamdı. Tüm cesetler etrafa saçılmışken, neden bunu kapıya asmışlardı? İçine büyük bir acı çöktü. Yoksa korktuğu, soramadığı sorunun cevabı mıydı gördükleri? Allah vermesin, bu kardeşi Şah Handan mıydı? Dostları, uzun uzun kaleye bakıp bir şeyler demeye çalışmışlardı. "Son görevimizi yerine getireceğiz," derken bunu mu kastetmişlerdi?

Sebepsiz, deli gibi, aşağıya doğru kaçmaya başladı. Eşini, oğlunu, gömdüğü mezarın yanına gelince aklı başına geldi. "Yok, yok" dedi. Ne kadar kaçarsa kaçsın mutlaka bu acı gerçekle yüzleşmeliydi. Onu orada bırakamazdı. Saklana saklana tekrar yukarıya kadar çıktı. Sürünerek kapının önüne geldi. Aklında sürekli kardeşi olduğu için, çıplak cesedi ne kadar yoklasa da, bir türlü ona benzetemedi. Her ne kadar kafası kesilerek öldürülen dergâhından biri olsa da "Allah affetsin beni, iyi ki kardeşim değil!" dedi. Sevindi.

Duvarın dibine çöküp etrafı dinlemeye başladı. Büyük zaferlerinin ardından günlerce eğlence düzenleyen Timurlu askerler daha ayılmamışlardı, uzun süre de ayağa kal-

kamazlardı. Az ileride, yerde, toprağa bulanmış, kararmış kafayı görünce birden korkuya kapıldı.

Ayağa kalkıp tekrar mevtaya baktı, kapıdan ayırmasına imkân yoktu. "En azından başını alıp üzerini örteyim." dedi. Ellerini süremeyeceğini anlayınca, etraftan bulduğu çaputlarla, kucaklayıp kaldırmak isterken, olduğu yere düşüp kaldı. Kucağındaki kafayı da dehşetle fırlatıp attı. Parmaklarını ağzının içine sokup, bütün gücüyle ısırdı. Yere kapanıp, ağzını toprağa kapatıp, avazı çıktığı kadar bağırdı, ağladı…

Diğerlerinin kendisine söyleyemedikleri acı gerçek buymuş. Az evvel kucakladığı, şeyhi, Mehdi Hazretleriymiş. Arkasında, kapıda asılı, kafası kesilmiş Fazlullah'a[1] dönüp bakamıyordu. "Yapacakları son görev buymuş, gelip Fazlullah'ı alıp gideceklermiş. Vay başıma!" dedi

Yerde yuvarlanan kopmuş kafanın yanına yaklaşıp kendi kendine konuşmaya başladı.

— Hey gidi koca şeyh, hani sen son müjdelenendin?
— Hani sen, kıyamet habercisi son peygamberdin?
— Hani sen ölümsüzdün?

Dizlerinin arasına aldığı, yaralar içinde kalmış kendi başına vuruyor, sonra tekrar konuşmaya devam ediyordu.

— Ey sevgili, sana bunu kimler yaptı?
— Şimdi mahvolduğumuz gündür, az sonra kıyamet kopar artık!
— Seni öldürenler gökteki Tanrı'yı da öldürdüler demek ki!

Ayağa kalkmış, göğe doğru donmuş vaziyette bakarak kopmuş kafanın etrafında dolaşıyordu. Sanki tüm bu olanlardan sonra, Fazlullah kendisine küsmüş, yüzüne bakmı-

yordu. Ona ne yapmıştı ki? Kendisine neden küsmüş, niye onunla ilgilenmiyordu? O da kafasını kaldırmış, Fazlullah'ın baktığı yerde ne var, bu bakış bir işaret mi diye anlamaya çalışıyordu. Gülse mi ağlasa mı bilemez haldeydi.

Tanrı öldüyse gök nasıl ayakta duruyordu?
*"Yaklaşıyordu yaklaşmakta olan"**
Artık sadece Sûr'u bekleme vaktiydi.

Yukarı tırmanırken yaşadığı tüm korkular, bir örtü gibi üzerinden çekip alındı. Artık endişeleneceği, tek bir şey kalmamıştı. Bunca zahmet, sıkıntı bitmişti, Tanrıyla yüzleşme vaktiydi. Ayağa kalkıp, surların üzerinden görünebileceği bir noktaya geçip, bağırmaya başladı. Küfürler etti. Ne ettiyse kimselere sesini duyuramadı. Sızmış askerlerden biri kalkıp kafasını uzatmadı. Erkenden uyanan, surların üzerine oynamaya çıkan bir iki çocuk, sesini duyup kafalarını uzatmışlardı. Onlar da çok durmadı, oyun olsun diye üzerine bir iki taş atıp kaçtılar.

Gelip Fazlullah'ın kapıya asılmış cesedinin önünde durdu. Uzun uzun seyretti. Ağlamak dahi gelmedi içinden. Dokunmak istedi, dokunamadı.

Kime olduğunu bilmediği bir nefretle gökyüzünü seyretti. Döndü, aşağıya doğru yürümeye başladı. Uzunca bir süre gittikten sonra tekrar dönüp yine kapının önüne geldi. Çırılçıplak soyulmuş mevtanın boynundan bir muska sarkıyordu. Belli ki onu katledenler bu muskanın orada kalmasını istemişlerdi. Kafası kesilmiş cesedi, kirişlere çiviledikten sonra muskayı boynuna tutturmak için uğraşmış olmalıydılar. Hatta boynundan akan kanla kurumuş, kapkara bir taşa dönmüştü. Tek seferde çekip kopardı muskayı. İleriye gidip, yerde duran şeyhin başını, tekrar kucağına aldı. Saçlarını düzeltti, kararmış yüzünü

* Necm Suresi 57. Âyet.

defalarca sevdi. Gözlerinden öpüp, usulca getirip asılı duran bedeninin altına koydu. Çevreden bulduğu çaputlarla onun üzerini örttü.

Aşağıdaki mezarların yanına geldiği vakit çakallar, domuzlar işlerini bitirip, çoktan ayrılmıştılar. Ailesinin mezarı sapasağlamdı. Vakit vedalaşma vaktiydi. Gelip yığılmış kayaları uzun uzun öptü. Kayaları koklarken bir daha dönmeyeceği anayurdunda bıraktığı Fatıma'ya ve Fazl'a sarılır gibi kayaları kucakladı. Yukarıya kaleye bakmadı bir daha. Birine öldüğü için kızılır mıydı? Hem de ne kızma. Hayatı boyunca kimseye bu kadar kızmamıştı.

Bunu yapmayacaktı. Ölemezdi! Ölmemeliydi! Şimdi kıyameti tek başına karşılamak zorundaydı. Ölmeyecekti. Ama Mehdi ölmüştü. Farkında değildi ama eski Nesîmî de ölmüştü.

Nereye gidecekti, ya da ne için gidecekti? Hiçbir şey düşünmeden Haça Dağı'nda dolaşmaya başladı. Kendi başına kalınca düşünceleri biraz duruldu. Az evvel kale surları önünde haykıran delirmiş hali geçmiş, sakinleşmişti. Güneş iyice göğün ortasına tırmanırken, kalede de ufak tefek hareketlilik başlamıştı. Cesetleri gömen Hurûfîlerden tek bir kişi kalmamıştı. "Hepsi bir deliğe saklanmış" dedi. Hepsinden nefret ediyordu.

Orta yerde, böyle yarı çıplak, deli gibi dolaşmak, kendini onlara açıkça yem etmekti. Ne kadar beklediyse de bir türlü kıyamet kopmuyordu. Nereye gideceğini bilmese de gündüz ortalarda gezmemesi gerektiğini düşünebildi. Bulduğu ilk büyük kayanın altına sığınmalı, geceleri yürümeli, gündüzleri saklanmalıydı. Buradan uzaklaşmalıydı. Sığınabileceği bir mağara bulması uzun sürmedi.

Kendini güvende hissettiği ilk anda, avucunun içindeki muskaya bakmak geldi aklına. Yumruğunu sıkmaktan, adeta parmakları yapışmıştı. Anlayamadığı bir sebepten, parmaklarını açamadı. Muskanın içinde ne yazdığını me-

rak ediyor, heyecandan ölüyordu. Ama Pîr'inin maneviyatına saygısızlık yapmaktan korktuğu için bir süre açamadı. Sonra cesedini bile alıp kaçıramadığı Mehdi'yi düşünüp acı acı güldü. Çarçabuk tırnaklarıyla muskayı parçaladı. Farsça, Arapça ve Türkçeyi, çağının en iyi âlimleri kadar iyi bilirdi. Farsça yazılmış metni okuması, epey bir vaktini aldı. Zira silinmiş yerleri birleştirmesi kolay olmadı.

— *" Bekaya sahip olduğun hâlde, ölümden neden endişe ediyorsun,*
Hüdâ'nın nuruna sahipsen, neden mağaraya gizleniyorsun?"[2]

Bu kendisine çağlar ötesinden gelen mekânsız bir uyarıydı. İlahi işaret nihayet gelmişti. Derhâl mağaradan dışarı fırladı. Seyyid Musa giderken Nuh kabrinin yanındaki dervişten bahsetmişti. Bir an önce onların yanına gidip, olanları dostlarıyla konuşmalı, ne yapacağına karar vermeliydi. Ruhunda derin bir gelgit yaşıyordu. Sonra birden onların yanına gidip yüzlerini görmek istemediğini düşündü.

Ovaya iner inmez daha çok ilerlememişti ki yaşlı bir çoban ve sürüsüyle karşılaştı. Çevresinde yaşanan tüm bu felâketleri umursamaz bir tavırla dolaşan ihtiyar kendisine bakıyordu. Kimdi? Nasıl bir başına burada dolaşıyordu? Hıristiyan ya da Musevi olabilirdi. Belki de bir Mecusi'ydi. Kendisini ilgilendirmediğini düşünüp hızlı adımlarla uzaklaşırken çoban arkasından bağırdı. Cevap vermedi ama dönüp "ne oluyor" diye baktı.

— Öyle uzaktan bakma yanıma gel!
— Ne istiyorsun? Acelem var. Beni eyleme, yetişmem lazım.
— Ne acelen varmış, nereye yetişeceksin? Yanıma gel. Bu çıplak, hırpani halinle ortada dolaşma. Şirvan'a varmadan seni de yakalarlar.

Hurûfî bir mürid olsa, bu kadar cesur orta yerde dolaşamazdı. Timurluların çobanı olsa bu kadar şefkatli davranmaz, kendisiyle ilgilenmezdi. Belki de yanında yiyecek bir şeyleri vardı. İşin aslı, derhâl gitmesi gereken bir yer de yoktu. Nuh'un kabrine gidip de ne yapacaktı? Gökyüzü de üzerinde sapasağlam duruyordu. Çok istekli olduğunu göstermemek için, ayaklarını sürüyerek, yaşlı çobana doğru ilerledi.

Yanına gidip hiç konuşmadan, yüzüne bakmadan, beklemeye başladı. Önüne gelen bir koyunun üzerindeki dikenleri ayıklamaya durdu. Bir, iki, üç, diken derken koyun yanından uzaklaşmıyor, o da temizliği bırakmıyordu. Koyun daha da yaklaştı, iki bacağının arasına girip, kafasını minnetle yırtık elbiselerine sürttü. Yaraları acıdı, itekleyip, geri çekildi. Hayvan birden zıplayıp, hoplamaya başlayınca arkası üzerine düştü. Aklı başında olmadığından, takatinin tükendiğinin bile farkında değildi.

Hâlâ konuşmuyorlardı. Önüne serilen örtünün üzerine konan çökelek ve soğanı yufkanın içine dürüp yerken, nefes alamadı, öksürmeye başladı. İlerde duran merkebin üzerindeki bir testi su, imdadına yetişti. Sudan o kadar çok içti ki yaşlı adam gelip de elinden çekip almasa çatlayacaktı. Sırt üstü kendini bırakıp gözlerini kapattı. Başının üzerine gelip dikilen çobanın gölgesini fark etti ama gözlerini açmadı. Konuşmadı da.

— Nereye gidiyorsun bu kadar aceleyle?
— Ne önemi var ki? Bunca iyilikten sonra, herhâlde beni gammazlamayacaksın.
— İhbar edilecek bir iş mi yaptın diye sormuyorum? Hâlinden belli. Nasıl canlı kaldın onu merak ediyorum. Mesih dediğiniz adama da çok üzüldüm. Başın sağ olsun.
— …

— Ailen akrabaların var mı? Nerede saklanacak, ne yapacaksın?
— Saklanmama gerek yok, korkmama da. Az sonra kıyamet kopacak sen de hazırlan.

Yaşlı çoban elindeki asasını yere atıp yanı başına çömeldi. İlk kez gördüğü bu delikanlıya acımış olsa gerek, saçlarını okşarken gülüyordu. Nesîmî önce adamın elini itip hırçınlık yapacak olduysa da az evvel karnını doyurup, ona su vermiş bir aksakala bunu yapamadı. Gözleri hâlâ kapalıydı. Yaşlı adam gülümseyerek şiveli konuşmasıyla devam etti. Şivesine bakılırsa, muhtemelen Hristiyan'dı.

— O bahsettiğin Mesih ve kıyamet mesellerini, bunca sene bizim kilisede çok dinledim.
Her başımıza gelen felâkette, Türklerle çıkan her savaşta, birbirimize her hücum ettiğimizde duyardım adını.
Dedelerimiz de Moğol saldırılarında çok Mesih beklemişler.
Doksan sene var, ne bir Mesih gördüm ne de kıyamet koptu. Ara sıra efsuncular çıkar, hokkabazlar peyda olurlar.
Hepsinin ortak yanı, Tanrılarının bahşettiği ışıltılı altınlarıdır.
Cennet getirir koyarlar önümüze.
Huriler, dereler, bahçeler…
Bizim Mesihi daha hiç görmedim dedim ya.
Bir türlü inmedi gökyüzünden.
Yaptıklarımızdan sonra küstü herhâlde.
Seninki de aha şu karşı dağdaki kalede kapıya çivilenmiş bekliyor.
Bakmaya kıyamadığınız gözlerini kuzgunlar yiyecek birkaç güne.

Yerde gözleri kapalı yatan Nesîmî, hışımla kalkıp oturdu. Gözlerini açtı. Az önce fark etmemişti. Yanı başında oturan çobanın masmavi gözleri vardı. Saçlarında, sakallarında tek bir siyah yoktu. Gülümseyerek kendisine bakıyordu. Birine benzetecek gibi oldu ama çıkaramadı. Kesin tanıyordu ama…

— Sen hiçbir şeye inanmaz mısın?
— Yoo, inanırım niye inanmayayım, sana inanıyorum mesela. Perişan vaziyettesin. Acınacak hâldesin!
— Bunu nasıl yaptın kendine?
— Karın, çoluğun çocuğun nerede?

Son duyduklarıyla, bir anda gözleri kararan genç delikanlı, yaralı elini havaya kaldırıp öylece kaldı. Ne yapacağını bilemedi. Deli gibi soluk alıp veriyordu.

— Bu koca ovada, tek başına gezerken aklını mı yitirdin sen deli ihtiyar?
Belanı benden arama! Yedirdiğin yemeğe de sana da lanet olsun! Nasıl Mesih olmaz, kıyamet kopacak diyorum sana!
Allah biliyor ya… İş buraya geldikten sonra pek de mühim değil artık.
Başıma daha başka nasıl bir bela gelebilir? O da ayrı bir şey! Bunca senenin alışkanlığını atamıyor insan bir günde!
Allah kahretsin, yerin dibine batsın bütün dünya!

Yumruğu hiç görmüyormuş gibi, gayet rahattı yaşlı çoban.
— Evet oğul, kıyamet kopar, gök başıma yıkılır, ama bu Mesih'in işi değil. Benim kıyametim, bu sürüye bir şey olursa kopar.

Evde bekleyen sekiz yetim aç kalırsa benim kıyametim kopar.
Senin Mesih'ini öldüren Timurlular, benim de üç oğlumu öldürdü.
Sağ olsunlar, refah getirmek için gelmişler Nahçıvan'a. Hidayete erecekmişiz!
Kiliseyi yakarken öyle bağırıyorlardı.
Sordun ya bir şeye inanmaz mısın diye?
Ben de bazı şeylere inanırım, İnsan inanmazsa yaşayamaz oğul. İnançlarıdır yaşatan insanı.
Sürünün içinde yatan beş koca davar itine, kolumun arasına sakladığım can alıcı kamama inanırım.
İnanmak derken Yeşua'nın* pederinden bahsediyorsan,

Nasranîlere göre! O, çok zaman önce oğlunu çarmıha gerdikleri[3] için, kalplerinde kalan son merhameti de söküp gitti.

* İsa (a.s.).

İzahlar

[1] Timur'u "âyîn-i cedîd" dediği görüşlerine davet etti. Ancak fikirleri şeriata aykırı görüldüğünden Timur tarafından tutuklanması emredildi. Semerkant'ta ulemâ ve fukahâ ile bir toplantı yapan Timur verilen fetva uyarınca onun idamına hükmetti. Timur'un oğlu Mîrân Şah tarafından yakalanan Fazlullah Elince Kalesi'nde hapsedildi; yapılan mahkemesi sonunda Şirvan Emîri Şeyh İbrâhim'in kadısı Bayezid'in fetvası ile 796'da (1394) Elince Kalesi'nde boynu vurularak idam edildi.

[2] Fazlullah'ın hayatının ilk dönemi ve öğrenim durumu hakkında Hurûfî kaynaklarında yeterli bilgi yoktur. Halifelerinden Seyyid İshak-ı Esterâbâdî'nin verdiği bilgiye göre on sekiz yaşında iken bir dervişten dinlediği Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin;
"Bekāya sahip olduğun hâlde ölümden ne endişe ediyorsun / Hudânın nuruna sahipken neden mağarada gizleniyorsun" anlamındaki beytinin gerçek mânasını hocası Kemâleddin'e sormuş, hocası da bunun ancak ibadet, riyâzet, aşk ve cezbeyle anlaşılabileceğini söylemişti.

[3] İncil / *Luka 44-45 "Öğleyin on iki sularında güneş karardı, üçe kadar bütün ülkenin üzerine karanlık çöktü. Tapınaktaki perde ortasından yırtıldı. 46 İsa yüksek sesle, "Baba, ruhumu ellerine bırakıyorum!" diye seslendi. Bunu söyledikten sonra son nefesini verdi."*

Sefasız sufiyi gör kim haram der dinlemez sazı
Ki ehl-i Hak olan kişi ne gam girse kelisaya*

* Manevi hali olmayan softayı gör ki, saza haram der dinlemez, Fakat ehli Hak olan kişi için kilisede olmak bile gam değil.

3- salih amel işlerlerse elbette Rableri katında bunların ecirleri vardır.

Kabrin etrafını çeviren kesme taşlardan örülü duvarların çoğu yıkılmıştı. Duvarları yıkanlar mezara da zarar vermişlerdi. Daha sonra gelip onu imar edenler herhâlde aynı taşlardan bulamamıştı. Alaca harabe bir mezar vardı orta yerde. Kim bilir kaç kere yıkılmış, tekrar inşa edilmişti. Babası Seyyid Muhammed'den dinlemişti. Gezdiği birçok yerde Nuh kabirleri görmüştü. Bu da onlardan biriydi. Sadece şu karşısında duran koca Haça Dağı dışında bu topraklarda her şey yıkılmıştı. Camiler, kiliseler, havralar, ateşgahlar[1] ve yaşayan tüm canlıların gönülleri.

Vatanlarını çiğneyen her ordu refah ve huzur getirmeye geldiklerini söylerken, artık bu topraklarda yaşamanın imkânsız olduğunu haykırmışlardı. Yaşadıklarına rağmen bunu idrak etmek istemiyorlardı. Şarkın ve garbın tüm kervanlarının geçtiği bu yurda, artık kimse uğramaz olmuştu. Hayatta kalmak için ne lazımsa, gidip çok uzaklardan almak zorundaydılar. Şehrin mahir esnafları; nakkaşlar, bakırcılar, kümçüler,* kalpakçılar, başmakçılar** çoktan tası tarağı toplayıp ortadan kaybolmuştu. Elince Çayı bile akarken o eski neşeli türkülerini söylemeden sessizce akıyordu.

Kabrin üzeri kurumuş otlarla kaplanmıştı. Neden kimse gelip burayı temizlememişti? Burada yaşayan ahali, hangi dine mensup olursa olsun, büyük saygı duyar, gelir kendi inancına göre Nuh'un başında merasimler yaparlardı. Hayret, uzun zamandır kimse kabrin yanına uğramamıştı. Tanrı'dan ümidi kesenlerin, O'nun elçileriyle işi mi kalmamıştı?

---

* İpek böceği besleyen bunu meslek edinen.

** Eskiden kullanılan, genellikle kadınların giydiği bir ayakkabı.

Hemen karşısında bir adam duruyordu. Etrafta dolaşan candarlardan* tedirgin olmuştu. Dostları yanından kaçmadan bahsettikleri adam, buydu herhâlde. Sanki az evvel gelmiş de tesadüfen orada oturuyormuş gibi tuhaf hareketler yapıyordu. Bu gizemli adamın üzerindeki en belirgin şey, eski cübbesinin üzerine bağladığı ateş kırmızısı Zünnardı. Yanına yaklaşıp oradan-buradan bir iki laf etti. Kendini tanıtmadı. Şehrin yabancısıymış gibi sorular sordu adama. O da bir an önce başından gitmesi için kısa kısa cevaplar verdi. Oldukça tedirgindi. Onunla ilgilenmedi.

Biraz yanında durdu. İçinden konuşmak gelmedi. Her ikisi de keşiş cübbesi giymişlerdi. Nesîmî lafı uzatmadan yanından ayrılıp kiliseye doğru uzaklaştı. Artık Hurûfîlerle yaşamak istemiyorken "niye buraya geldiğini" düşünüp, kendine kızdı. Hatta bir gören olur, tanır, yanına çağırır diye az evvel ayrıldığı kiliseye doğru koşmaya başladı.

Bahçeden geçince, az ilerdeki kuyunun başında su çekmeye çalışan yaşlı rahibeyi görüp yanına yaklaştı. Hiç konuşmadan yağlı ve kirli urganı elinden alıp ağır ağır çekti. Kadın da tek bir kelime etmeden yanında bekledi. Rahibe kuyudan çekilen kovayı alıp yüzüne dahi bakmadan memnuniyetsiz bir şekilde yanından ayrıldı. Acelesi vardı herhâlde. Teşekkür etmek bir yana gülümsemedi dahi. Bir an, yabancı biri olduğu için mi kendisine bu şekilde nezaketsiz davranıldığını düşündü. Kiliseden içeri girmedi, bahçede dolaşırken göz ucuyla etrafını süzdü. Sadece kendisiyle değil, burada hiç kimse birbiriyle konuşmuyor, ilgilenmiyordu. Hepsini bir telaş sarmıştı. Az sonra kalkıp hep birlikte buradan ayrılacaklar, bu kiliseyi terk edeceklermiş gibi bir hava vardı. Kendi kendine güldü.

O kadar zamandır ilk defa gülümsüyordu. Ne kadar suratsız ve muhabbetsiz olsalar da sırf yaşlı çobanın hatı-

* Şahın özel muhafızları.

rına, günlerdir –işin aslı bu günleri bilmiyordu- kendisine bakmış yaralarını dağlamışlardı. "Olsun" dedi. Kendi kendine deli gibi konuşuyordu:

— Bu kadarına da şükür, en azından karnımı doyuruyorlar, yatacak yerim de var. Buraya bakmak kimsenin aklına da gelmez.

Birden farkına vardı ki artık sürekli gülüyor, içini büyük bir neşe kaplıyordu. Durduk yere ne olmuştu da bu neşe gelip yüreğinin en kuytularına ışık olmuştu, üzerine örtülmüştü. Uzun uzun düşününce; mezarın başında onu bekleyen keşişin yanına gidip onunla konuşacak olmak, artık bağlarını koparmak istediği dostlarıyla buluşacak olmak fikri; günlerdir canını sıkıyordu. Gitmiş görmüş ve onlarla olmamaya karar vermişti. Üzerinden kalkan yükle, bir hayli rahatlatmıştı. Gözlerini ovuşturdu, sakallarını düzeltti.

Her gün sabahın köründe hayvanları alıp giden yaşlı çoban, bu saat olmuş kiliseden ayrılmamıştı. Üzeri işlemeli, simsiyah mahut* bir cübbe giymiş, uzun saçlarını taramış, kafasına da kocaman bir papaz kâkülü geçirmişti. Etrafını dikkatle izleyince bir sürü insanın gelip kilisenin bahçesinde toplandığını fark etti. Bu yabancılar kilisede kalmıyordu. Ve hepsi sanki düğüne gelmiş gibi buldukları en temiz ve en güzel kıyafetlerini giymişlerdi. Heyecanlarının sebebi başka bir şeydi. Yanılmıştı. Keyifsiz değillerdi, sadece çok heyecanlıydılar.

Sıradan bir günde çoban Tımoteus** onu görür görmez çıkıp yanına gelirdi. Şu an o kadar yoğundu ki karşıdan onu görünce gülümseyip ona el dahi sallamadı. Kaldırdığı sağ elindeki buhurdanlıktan çıkan dumanlar içinde, ür-

* Yüz tarafı keçe gibi yün veya yün karışımlı kumaş.

** Tanrı'yı onurlandıran.

pertici bir havası vardı. Eli bir an gözüne çarptı, "elinde bir tuhaflık mı var derken" kolunu birden indirdi. Çevresini saran ve ona sorular soran misafirlerinin her birine, ayrı ayrı cevaplar veriyor, sürekli gülümsüyordu. Kendisini alıp buraya getiren bu Tımoteus'u nereden tanıdığını bir türlü hatırlayamıyordu ama "kesin çok iyi tanıyorum" diye düşüyordu.

Zaman geçtikçe kilisenin içi, bahçesi, kapı önü, her yer doldu taştı. Adım atacak yer kalmadı. Mutfakta gece boyunca hazırlık yapılmış, onun tüm bu işlerden haberi dahi olmamıştı. Genç kız ve erkeklerin kucaklarında taşıdıkları tepsilerle misafirlere envai çeşit ikramlar yapıldı. Çok nadir bulunan tatlılardan o kadar çok yapılmıştı ki bir ara "Nahçıvan'da değil miyim, yine rüya mı görüyorum?" diye düşündü.

Yaralarını dağlarken arkadaş olduğu yaşlı kadın -bu kadın iyileşene kadar her gün bıkmadan onunla ilgilenmişti- yanından geçerken birden kolundan tutup ona neler olduğunu sordu. Bugün Kıyam Yortusu[2] günüydü. Tüm Hristiyan ahali bu pazarı kilisede kutluyorlardı. Günlerdir çoban olarak tanıdığı Tımoteus da bu cemaatin ulu'su, kilisenin başpapazıydı. Az evvelki neşe artarak etrafında kümelendi. Kenarda kalabalığa karışmadan ikramlardan yiyip içerken çevresini saran gençler onu birden ortaya çekiverdiler. Oynayanların içinde dönmeye başladı. Her ne kadar günlerdir çok iyi bir bakım görse de henüz tam olarak iyileşmemişti. Başı döner gibi olunca yine eski yerine usulca kaçıp, oradan alkışlayarak oynayanlara eşlik etti.

Geçmişte yaşadığı yokluklar, açlıklar aklına gelince kendisine bu kadar kadirşinaslık gösteren insanlara karşı kalbini haset kapladı. Allah'ın bahşettiği rızıklar bu kadar yakındaydı lakin karısı ve çocuğu burada ikram edilenlerin birçoğunun tadını bile bilmeden bu dünyadan göçüp gitmişlerdi. Ailesiyle ne kadar da zorlu şartlarda yaşamıştı.

"Hep yanlarından gelip geçtiğim bu mütevazı insanlar ne kadar da refah içindeymişler" diye hayıflandı. Sonra birden büyük bir utanç duydu. "Garibanların günahını aldım. Yılda bir kere toplanmış eğleniyorlar, bana da yuh olsun "dedi. Sonra elindeki börekleri götürüp tepsiye bıraktı. Ağzındaki lokma büyüdü de büyüdü. Bir türlü yutamadı. Bir daha yanında olamayacak Fatıma'nın yoklukta kırlardan toplayıp kaynattığı yabani otların acısını hissetti dilinde.

Arka tarafa ahırların oraya doğru gidip, tenha bir yere çömelip ağlamaya başladı. Sadece karısı ve çocuğunu düşünüyordu. Fazlullah aklına gelince eliyle, sanki yüzünün önünde bir şey varmış gibi kolunu salladı. Kafasındaki düşünceleri yok etmeye çalışıyordu. İşin aslı artık bu konuda bir şey düşünmek de istemiyordu. Eskiye dair bildiği ve hatırladığı her şeyi unutmak istiyordu.

* * *

Uzunca bir süre kendiyle baş başa kaldı. Eskiden olsa yalnız kalmak çok hoşuna giderdi. Şu an kalbi sıkışıyor bir an önce kendinden kaçmaya çalışıyordu. Ne yapacağını bilemedi, hızla ayağa kalkınca tekrar başı döner gibi oldu. Etrafta tutunacak bir şeyler ararken yanı başına gelen Tımoteus, kolundan kavradı. Nasıl olmuşsa gelişini duymamıştı. Gerçi yanına her gelişinde bunu yaşatıyordu. Kafasını kaldırıp uzun uzun yüzüne baktı. O da gözlerini kaçırmıyor, gülümseyerek, "Evet işte yanındayım, bir şey mi soracaksın? Buyur sor!" dercesine bekliyordu.

Az evvel kalktığı yere çömeldi, öylece durdu. Derin derin düşündü ama işin içinden çıkamadı. Yanı başına oturan yaşlı papazın yüzüne bakmadan,

— Dostluğun için Allah senden razı olsun. Bana gösterdiğin bu merhameti, yardımları nasıl öderim bilmiyorum. Tüm yakınların seni görmeye gelmiş. Beni daha çok minnet altında bırakma, Allah için onların yanına git.
— Bilirsin, iblisin en sevdiği yerdir pazar. Evidir hatta orada yakalar insanları, şimdi bahçenin her yerinde ağ kurmuştur. Şu an tüm sergilerini yaymış bekliyordur. Bizimkilerle alışverişi var.
— Ne alışverişi? Koyunları mı satıyorlar, koyunlar senin zannediyordum. Kilisenin malı mı onlar?
— Koyunlar benim ama onlar babalarının mallarını satın alıyorlar.
— Babalarının malıysa niye kiliseden alıyorlar ki?

Yaşlı adam gayet saf bir şekilde sorulan soruya gülmeye başladı. Kendini tutmak istedi ama engel olamayacağını anlayınca eliyle ağzını kapatıp titreye titreye gülmeye devam etti. Genç Nesîmî neler olduğunu anlayamadığı için merakla Tımoteus'un yüzüne bakıyordu. O kadar güzel ve içten gülüyordu ki o da ne olduğunu anlamadan kahkahalarına eşlik etti. Uzunca bir süre güldüler. Bir ara yaşlı adam yere düşmemek için delikanlının omuzlarına sarıldı. Gözlerini silerken hâlâ kesik kesik gülüyorlardı. Hâlâ neye güldüklerini bilmiyordu genç delikanlı. Susup sadece suratına baktı; "hadi artık" diyordu.

— "Babalarının malıysa niye kiliseden alıyorlar ha!" bak bunu çok sevdim. Çok uzun zamandır bu kadar gülmemiştim çocuk. Yaşayasın sen!

Nesîmî hâlâ kendisine bir açıklama yapılır mı diye boş boş bakıyordu. Yaşlı papaz ayağa kalkarken en ufak bir

zahmet çekmedi. Kafasını kilisenin çan kulesine çevirmişti ve konuşmaya hazırlanıyordu:

— İnsanoğlu nerede hangi zamanda olursa olsun aynı. Dinleri, yaşadıkları yerler, akıp giden zaman sürekli değişiyor ama onlar hep birbirlerine benziyorlar.
Ne zaman başları sıkışsa kendilerini güvene almak için çareler uyduruyorlar.
Şu gördüğün fakir insanların tarlaları yakıldı. Orta yerdeki tüm erzakları, malları ellerinden alındı. Bugünlerde ne yapacaklarını da bilmiyorlar. Bu dünyalarını kaybedince, bari öbür tarafı kurtaralım diye çabalıyorlar. Bu dünyadan ümitlerini kestiler. Bizim kurnaz papazlara rüşvet verip ahiretlerini kurtarmaya çalışıyorlar. Onlara kızmak gelmiyor içimden, çok mücadele ettim ama çaresizler. Çaresizlik insanın en tehlikeli yanıdır. Çözümsüz kalan insan tüm oyunu bozar. Kuralların tamamını kaldırır. Tek düşündüğü şey kendini ve yakın çevresini kurtarmaktır.
Çevrendeki tüm kötülere bak, hepsi bir çaresizlik içinde kendilerini korktuklarından korumak için bu yola girmiştir.
— Dediklerinden bir şey anlamıyorum. Kafama o kadar çok darbe aldım ki bir türlü toparlayamıyorum kendimi. Ne rüşveti? Allah aşkına, daha açık konuşur musun? Ben dediklerinden bir şey anlamadım.

Ayağından her zaman giydiği çizmesini çıkarmıştı, ayağında çorap yerine örgüleri olan çarık benzeri bir şey vardı. Herhâlde kıyafetinin bir parçasıydı. Ayağının açıkta kalan yerlerine dikkatle bakınca sanki yirmilik bir delikanlının ayağı gibiydi. Genç, birden ürperip geri çekildi. Tımoteus da kendisinin fark edildiğini anlayınca yalağın

üzerine oturup ayaklarını yere dökülen samanların altına sokuşturdu. İyice gizemli bir havaya büründü. Sonra Nesîmî'nin bakışlarını ayaklarından uzaklaştırmak istercesine daha yüksek bir sesle konuşmaya devam etti.

— Sizinkiler, yani Müslümanlar ve diğerleri diyorum hep aynı. İnsanoğlu çok tuhaf. Zalimler, etrafında zavallı insanları görünce, birden ortaya çıkıyorlar ve tanrının mülkünden payeler dağıtmaya başlıyorlar. Kendilerine verilmemiş muhasebecilik yetkisiyle Allah'ın hesaplarının başına oturuyorlar.
Bak şu etrafına. Musa'nın, İsa'nın, Muhammed'in sürüsünün etrafını saranları görmüyor musun? Tanrının peygamberlerine vermediği yetkilerle insanları nasıl soyuyorlar. Şu fakir insanları görmüyor musun? Tüm yıl ellerinde avuçlarında biriktirdikleri neleri varsa getirmişler içeride Cennetten toprak satın alıyorlar.

Yaşlı adam gelip Nesîmî'ye sarılıp güle güle konuşmaya devam etti:

— Çok güzel sordun az evvel. "Babalarının malıysa niye kiliseden alıyorlar?" Evet, babalarının malını, birileri hep gerçek varislere satmaya devam ediyor. Anladın mı şimdi?

Kendisine gösterilen ev sahipliğine, tüm hoşgörüye rağmen birden dinini savunma ihtiyacı hissetti. Lafa nasıl gireceğini bilemedi. Ne olursa olsun yaşlı adamı gücendirmek istemiyordu. Ama susup kendini ve diğer Müslümanları ezdiremezdi. Ağzında geveleyerek bir iki şey söylemek istedi:

FAYDALANILAN VE İKTİBAS EDİLEN KAYNAKLARIN BAŞLICALARI

1. Abdulkadir Erkal, "Hayret'ten Divâne'liğe Divan Şiiri" Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 9/12 Fall 2014, p. 215-234
2. Abdülbaki Gölpınarlı, Nesîmî Usuli Ruhi Varlık Yayınları 1953
3. Adil Kacır, "Alevi Ve Bektaşi Düşüncenin Kültürel Kaynaklarında Hz. Ali Algısı - Nesîmî Örneği" Yüksek Lisans Tezi T.C. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı İslam Mezhepleri Tarihi Bilim Dalı
4. Ali Cançelik, "Nesîmî Divanı'nda "İnsan", "Âdem" ve Bazı Temel Vasıfları" Türkiyat Mecmuası, C. 25/Güz, 2015, S. 65-83
5. Ali Rıza Özdemir, A'dan Z'ye Alevilik Kripto 2018
6. Ali Rıza Özdemir, Alevilik Bildirgesi Kripto 2017
7. Aydın Öztürk, "Nûrmuhammet Andalıp'ın Nesîmî Adlı Eseri" Yüksek Lisans Tezi Hazırlayan Danışman Prof. Dr. Gürer Gülsevin T.C. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dünyası Araştırmaları Ana Bilim Dalı Türk Dili ve Lehçeler Bilim Dalı
8. Ayetullah Seyyid Ali Hameneî, İki Yüz Elli Yaşında İnsan Yılmaz Matbaacılık 2015
9. Azerbaycan Respublikası Medeniyyet Nazirliyi Azerbaycan Millî Kitabxanası, İmameddin Nesîmî 650 "Metodik Vesait" 2019 BAKI
10. Baki Yaşar Altınok, Enel'l-Hak Şehidi Hallac-ı Mansûr "Tavasîn" Sistem Ofset 2013
11. Baki Yaşar Altınok, Şeyh Bedreddin ve Varidât Sistem Ofset 2013
12. Cihat Aydoğmuşoglu, "Tarihte Tebriz" Tez Danışmanı Prof. Dr. Eşref Buharalı T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı
13. Erol Gündüz, "Divan Şairi Seyyid Nesîmî'nin Halk Şairi Kul Nesîmî Üzerindeki Etkileri" The Journal of International Social Research Volume: 3 Issue: 12 Summer 2010
14. Fatih Usluer, "Nesîmî Şiirlerinin Şerlerinde Yapılan Yanlışlıklar" International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/2 Winter 2009
15. Fatih Usluer, Cavidan-Name Kabalcı Yayınları 2012
16. Fatih Usluer, Hurûfîlik Kabalcı Yayınları 2014
17. Gülağ Öz, Evrene Sığmayan Ozan Nesîmî Hüseyin Gazi Kültür Ve Sanat Vakfı 2006

18. Hamza Kılıç, Melâmetin temel ilkeleri ve günümüzde melâmet İnsan Yayınları 2008
19. Hasan Hüseyin BALLI, "Hurûfîlik Nedir?" Mezhep Araştırmaları, IV/2 (Güz 2011), ss. 31-48.
20. Həmid Araslı, İmadəddin Nəsimi Seçilmiş Əsərləri Tərtib Edəni: "Lider Nəşriyyat" Bakı-2004
21. Hüseyin Ayan, Nesîmî Türk Dil Kurumu Yayınları 2002
22. İbrahim Olgun, "Seyyid Nesîmî Üzerine Notlar"
23. İlyas Kayaokay, "Klâsik Türk Şiirinde Bir Efsânevî Kahraman Olarak Seyyid Nesîmî" Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 19, İstanbul 2017, 193-216
24. İsa Muganna Hüseyyinov, Hak Elçisi Seyyid Nesîmî Yurt Kitap Yayın 2004
25. İslam Ansiklopedisi İlgili Maddeleri
26. Julian Baldick, Hayvan ve Şaman: Orta Asya'nın Antik Dinleri Hil Yayın 2011
27. Kemal Edip Kürkçüoğlu, Seyyid Nesîmî Divanın'dan Seçmeler Millî Eğitim Basımevi 1973
28. Mesut Karakaş, "Seyyid Nesîmî'nin Bilinmeyen Gazelleri Sayyid Nesîmî's Unknown Gazels" Bu makale, Sivas Ziya Bey Yazma Eserler Kütüphanesindeki 375 Numaralı Şiir Mecmuası (İnceleme-Metin)tezinden üretilmiştir.
29. Musa Yıldız-Mustafa Tatçı-Yasin Şen, Erenler Kitabı Tezkiretü'l Hâs, H Yayınları 2017.
30. Mustafa Sertkaya, "Nesîmî Divanı Anlam Çerçevesi" T.C. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi Tez Danışmanı: Doç. Dr. Fatma Kutlar Oğuz
31. Mustafa Ünver, "Nesîmî ve Vahdet-i Vücud" Nasimi And The Oneness Of Being A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sayı 39, Erzurum 2009 Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı
32. Ömer Zülfe "Seyyid Nesimî'nin Tuyuğlarına Ek" Modern Türklük Araştırmaları Dergisi Cilt 2 Sayı 4 Yıl 2005
33. Özer Şenödeyici, "Nesîmî Şiirine Göre Hurûfî Güzeli Portresi" Hurufı Beauty Portraıt Accordıng To Nesımı's Poetry Alevilik Araştırmaları Dergisi 2014 / Yıl: 4 Sayı: 8
34. Özer Şenödeyici, "Nesîmî Şiirini Anlama Yolunda Hurûfî Şiiri Şerhine Giriş" Alevilik Araştırmaları Dergisi Kış Winter 2013, Say~ Volume 6
35. Özer Şenödeyici, "Nesîmî ve Hurifilik Kitabı" Kesit Yayınları 2015

36. Özlem Ercan "Nesîmî'ye Ait Bir Üslup Özelliği: Matla Beyitleri" Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi Yaz Summer 2018-Sayı Number Sayfa Page 239-251
37. Ruy Gonzales de Clavijo, "Timur Devrinde Kadis'ten Semerkant'a Seyahat" Köprü Kitapları 2016
38. Seadet Şıhıyeva, "Nesîmî'nin Millî Mensubiyeti Meselesi" A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sayı 39, Erzurum 2009
39. Seyyid Nesîmî, "Mukaddimetü'l- Hakayık", Revak Kitap Evi 2017
40. Shahram Bahadori "Gharache, Seyyid Nesimî Divanı", Can Yayınları 2009
41. Shahzad Bashir, "Fazlullah Esterabâdî ve Hurûfîlik", Kitap Yayınevi 2005
42. Sühreverdi, "Tasavvufun Esasları", Erkam Yayınları 1993
43. Şârih-i azam Seyyid Muhammed Nûrul Arabi, "Şeyh Bedreddin ve Varidât tercümesi"
44. Yaqub Babayev, "Təriqət Ədəbiyyatı: Sufizm, Hürufizm" Nurlan Bakı 2007

Suriye Halep Seyyid Nesîmî Türbesi